

מה שאמר הכותב (שמואל שם) 'כי הוא יברך הזבח', זו ברכה על שחיטת הקרבן ולא על אכילתו (העמק שאלה חיי שרה שאילתא טז).

ואף שנוסח ברכת הפסח שונה מברכת הזבח, יכול לפטור בברכת הפסח את ברכת הזבח, לפי שרבי ישמעאל סובר שאף החגיגה נקראת פסח [כדעת רב לעיל (ע, ב)], ככתוב (דברים טז, ב) 'וזבחת פסח בקר וצאן', ו'צאן' האמור בכתוב נדרש על קרבן חגיגה (צל"ח). ויש שכתב, שכיון שעיקר מצות אכילת קרבן חגיגה היא כדי שיאכל הפסח על השוכב, נמצא שאף החגיגה היא בכלל מצות אכילת הפסח, ולכן נפטרת בברכת הפסח (ברכת מרדכי בין פסח לעצרת, ט).

והאופן בו ברכת הפסח נצרכת לפטור את ברכת חגיגה - אף שקרבן חגיגה נאכל קודם לקרבן פסח בכדי שהפסח יאכל על השוכב (ראה לעיל ע, א), הוא למי שאוכל בתחילה קרבן פסח ומשאר ממנו כזית לאוכלו על השוכב לאחר קרבן חגיגה (ר"י מלוניל, מהר"ם חלאווה לעיל קט, ב). ויש שביאר, שמדובר באופן ששכח לברך על אכילת חגיגה, ואף לאחר שגמר אכילתו עדיין הוא חייב לברך למפרע, וכאשר מברך על הפסח יוצא למפרע גם על אכילת החגיגה (אור דרוע קריאת שמע כה, בשם רבי משה בר"י, אולם התוס' לעיל קטו, א ד"ה מתקיף, סוברים, שהמברך לאחר שכבר יצא ידי חובה, ברכתו לבטלה). ויש שביאר, שדין המשנה נאמר על מי שטעה ובירך על החגיגה את ברכת הפסח ולהיפך (רבינו מנוח חמץ ומצה ח, ז).

בִּירְךָ אֶת שֵׁל זֶבַח, נוסח הברכה הוא 'לאכול הזבח' (רשב"ם). ויש שכתבו, שהנוסח הוא 'על אכילת שלמים' (רש"י, פסקי יר"ד). ויש שכתב, שהנוסח הוא 'על אכילת הזבח' (רמב"ם חמץ ומצה ח, ז).

גְּמְרָא. לְדַבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא לֹא שְׁפִיכָה בְּכָלֵל זִירְקָה, וכיון שאינם שווים באופן מתן הדם על המזבח, והוא לעיכובא, אין ברכת הפסח יכולה לפטור את החגיגה, וכן להיפך (רש"י ורשב"ם). ויש שכתבו, שעיקר טעמו של רבי ישמעאל שברכת הפסח פוטרת את הזבח, כיון שהפסח הוא העיקר והחגיגה תפילה לו [שאכילת החגיגה היא לצורך הפסח שיאכל על השוכב] (ראה תוס' שכן פירשו רש"י בשם הירושלמי, ור' חיים כהן), ואילו לדעת רבי עקיבא, כיון ששונים באופן עשייתם, ששפיכה אינה בכלל זירקה, אין אחד נכלל בחבירו אף שהזבח טפל לקרבן פסח (ע"פ בנין עולם או"ח כט, וכע"ז באילת השחר זבחים לז, א). ויש שכתבו, שמלשון הגמ' 'כשתמצא לומר', משמע שספק הוא בידים אם זה טעם מחלוקתם, ולמסקנת הגמ' אף לרבי עקיבא שפיכה בכלל זירקה, וטעם מחלוקתם הוא, שלדעת רבי ישמעאל הפסח הוא העיקר ופוטור בברכתו את החגיגה הטפלה לו, ולדעת רבי עקיבא אינם עיקר וטפל אלא שתי מצוות נפרדות, ולכן אף שבירך על הפסח לא פטר את החגיגה (מהר"ם בן חביב ב, שא, וחז"א זבחים טז, ו, בדעת הרמב"ם).

מִשּׁוּם חֲשָׁדִי כְהוּנָה, שחששו שמה כשיש איבה ביניהם לבעלים, יפגלו במזיד בכדי שיפסידו הבעלים, ויאמרו 'שוגגים היינו', שהמפגל בשוגג פטור מלשלם (ע"פ רש"י בפי' ראשון ולעיל פה, א; רשב"ם). ויש שפירשו, שחששו שמה כדי להרוויח ישחט הכהן במזיד שלמים לשם חטאת, כיון שבשלמים אינו אוכל ממנו אלא חזה ושוק, וישחטנו לשם חטאת שנאכל כולו לכהנים ויפסלנו (רש"י בפי' השני), ולא חששו שמשום איבה יפגלו במחשבה חוץ לזמנו, כיון שיצטרכו לשלם לבעלים, וחששו רק שיחשבו לשם חטאת, שאף שלא עלו לבעלים לשם חובה, מכל מקום הקרבן נחשב שלהם ולכן פטור הכהן מלשלם (שו"ת חת"ס י"ד פח). ואף שאם שחט כהן שלמים לשם חטאת נשאר דינו כשלמים, ולא יהיה לכהן אלא חזה תנופה ושוק כדין שלמים, מכל מקום חוששים שהכהן יטעה לחשוב שיהיה לקרבן דין חטאת, וכל הקרבן יהיה שלו (שו"ת חת"ס ח"ה סי' רד). ויש שפירשו, שפיגול מטמא את הידיים כדי שלא יחשדו בכהן הנוגע בו שנגיעתו בו היא כדי לאוכלו, על כן גזרו טומאה על הנוגע בו, ומתוך כך לא יגע בו כלל ולא יבוא לידי חשד (ורבנו חננאל לעיל קכ, ב, ערוך ערך חשד, בפי' הראשון).

מִשְׁנֵה. בִּירְךָ בְּרַכַּת הַפֶּסַח, נוסח הברכה הוא 'לאכול הפסח' (רשב"ם, רש"י זבחים לז, א, ר"י מלוניל). ויש שכתבו, שנוסח הברכה הוא 'על אכילת הפסח' (רש"י, רמב"ם חמץ ומצה ח, ז). ואף שמצוה שאי אפשר לעשותה על ידי שליח אין מברכים עליה בלשון 'על' (לעיל ז, א, ראה ביאורו שם ד"ה לבער), באכילת הפסח תיקנו שיברך בלשון 'על', לפי שעיקר המצוה לאוכלו בחבורה ואחד מברך להוציא את כולם, לפרסם שמצותו בחבורה (ע"פ מגדל עוז ברכות יא, טו). או שנסמכו על לשון הכתוב 'על מצות ומוריים יאכלהו' (ע"פ חק יעקב תלב, ב). או שכאשר מברך לאחר תחילת המצוה, מברך בלשון 'על', וכיון שתחילת המצוה היתה בשחיטת הקרבן, מברך בלשון 'על' (חסדי דוד על התוספתא י, ח, ע"פ רמב"ם ברכות יא, טו).

פֶּטַר אֶת שֵׁל זֶבַח - בין את ברכת הזבח על אכילת קרבן חגיגה, ובין את ברכת הזבח על אכילת נדרים ונדבות שהקריב ערב הפסח ואוכלם בליל הסדר (רשב"ם בפי' השני, ר"י מלוניל), שאף שאר זבחים מצות עשה על הבעלים לאוכלם, ומברכים על אכילתם (מקדש דוד קונטרס מעניני קדשים ה) [וראה רש"י ברכות (מה, ב), שכתב על הפסוק (שמואל א ט, יג) 'כי הוא יברך הזבח' - 'מלמד שמברכים על אכילת זבחים']]. ויש שפירשו, שהכוונה לחגיגה בלבד (רמב"ם, ורע"ב בפירוש המשנה), אבל אכילת שאר זבחים לבעלים אינה מצות עשה, ואין מברכים על אכילתם, ורק קרבן חגיגה שכל הקרבנות היא לצורך אכילה [שאינן מקריבים אותה אלא באופן שהחבורה גדולה ויש הרבה אוכלים, בכדי שיהיה קרבן פסח נאכל על השוכב (ראה לעיל ע, א)] מברכים עליו (מקדש דוד שם). ולפי פירוש זה,